

KÁNTOR LAJOS: ALAPOZÁS

A romániai magyar irodalmat figyelve némi megnyugvással vehetjük szemügyre az utóbbi időben jelentkező minőségi változást. Sütő könyvét itthon az „év könyvéként” tartják számon, hasonlóan kiemelkedőt nyújtanak a fiatal lírikusok, vagy Páskándi Géza az abszurdban, s másokkal együtt a megújulni látszó dráma műfajában. Lassan felzárkózik ehhez a pezsdüléshez az örök erdélyi „második hegedűs”, a kritika, az irodalomtörténet.

Kántor Lajos harmadik könyvének jelentős részét a magyar próza, azon belül is a magyar novella fejlődésének vizsgálata köti le, de kitekint a drámára és a lírára is. Vállalkozásának nagyságát mi sem mutatja jobban, mint a könyvében szereplő első és utolsó név: Madách és — Hernádi Gyula. A szerző a magyar irodalomban eddig uralkodó műfajnak tartott lírával szemben szeretné a prózát rehabilitálni, s bátorságát példázza, hogy a prózaelemzés — éppen a szegedi szimpozion igazolta ezt — nálunk még meglehetősen ingoványos talajára lép. Vizsgálódásaiban hatalmas ismeretanyagra támaszkodva használja fel a komparatisztika, motivumkeresés, és az irodalomszociológia jól bevált módszereit. A műre jellemző paradoxon, hogy a prózát tárgyaló fejezetek kulcsszava — a líra. Helyesebben a *lírai próza*. Kántor azokhoz csatlakozik, akik úgy vélik, hogy a századfordulón a naturalizmus — és általában az izmusok — kibontakozásával bekövetkezett a „tisztá epika” felbomlása, helyébe a „hangulat-novella” lépett (Bródy, Petelei, Török Gyula, Csáth Géza, Gozsdu Elek, Krúdy). Majd a sor a lírai-drámai és lírai novellákkal folytatódik (Móricz, Kosztolányi, Gelléri stb.). Csakhogy Kántor Lajos terminológiája, a lírai próza túl tág fogalom, s ami a legnagyobb hibája: nem egyértelmű. Mert nyilvánvalóan más jellegű Móricz lírája, mint Gelléri Andor Endre „tündéri realizmusának” líraisága. A nem kellően disztingváló fogalom elmosza a lényeges egyéni sajátságokkal rendelkező prózák különbségeit.

A XX. századi magyar elbeszélőirodalomban Déry Tibor novellisztikája jelez új korszakot, jellemzője a „szigorú, tárgyilagos elemzés”, szembetűnő „a leírás pontossága, az előadás olykor már kegyetlenül objektív volta”. Az új korszakban sem hal el az anekdotikus novella (Illés B., Illés E., Féja, Karinthy Ferenc), és tovább él lírai-együttérző fajtája, sőt a líra behatol a groteszkbe is.

A *magyar novella útjai*-ról szóló tanulmány összefoglaló és rendszerező jellegénél fogva itthon is érdeklődésre tarthat számot, és az *Átváltás pillanata* című, „fiatal írók”-ról — a *Rozsdatemető*-től Hernádi *Folyosók*-jáig — írt munkával együtt a kortárs magyar próza nagyon hasznos térképe lehet az ottani irodalommal foglalkozni vágyók számára.

A kötet a magyarországi olvasóknak ott nyújt különösen újat, ahol három jeles lírikusról: Szabédi Lászlóról (*A ráció romantikusa*), Bartalis Jánosról és Horváth Imréről ír, kijelölve helyüket a magyar nyelvű irodalomban: Szabédi költészete a „népiek fejlődésvonulatával vethető egybe”, novelláiban Tamásival rokonítható. A *Horváth Imréről* írt tanulmány lényeges vonása — s ez az egész kötet erénye —, hogy a teljesebb portré érdekében eddig nem vizsgált, lényegtelennek tartott, vagy éppen elfeledett forrásokat (miként a Móricz-tanulmányban), riportokat, glosszákat (s uram bocsá!) könyvrecenziót is figyelembe vesz.

Az *Appendix*-ben a *mai Korunk* irodalmi szerkesztője szól a nagy elődről, a *régi Korunk*-ról, s ezúttal a publicista *Gaál Gáborról*, válogatott írásai második kötetének megjelenése alkalmából.

Kántor Lajos könyve valóban alapos. Rendkívüli mennyiségű anyagot gyűjtött össze, amellyel további munkásságának biztos alapjait vetette meg. A kötet azonban ennél még nem sokkal több — mint ahogy a cím a szándékot is jelzi. Csak a még mindig fiatal szerzőn múlik, hogy erre a szilárd alapra koncepciójának milyen kecses építményét tudja felhúzni majd. (*Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970.*)

JANKOVICS JÓZSEF